УДК 658.78:657.47
JEL M11, M41
DOI: https://doi.org/10.32782/2786-8273/2026-13-18

Кудирко О.М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5090-1208
Olena Kudyrko
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of
State University of Trade and Economics

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

MODERN APPROACHES TO ACCOUNTING AND ANALYSIS OF THE COST OF FINISHED PRODUCTS

Анотація. *У статті досліджено організацію та ведення складського та бухгалтерського обліку виробничих запасів на виробничих підприємствах в сучасних умовах господарювання, з урахуванням викликів воєнного стану. Основною метою статті є дослідження організації та ведення обліку виробничих запасів. Стаття спрямована на обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення оцінки, документального оформлення та контролю руху запасів для забезпечення ефективного управління і фінансової стабільності підприємств. Визначено економічну сутність виробничих запасів як об'єкта обліку, проаналізовано їх класифікацію, методи оцінки (FIFO, середньозважена собівартість, нормативні затрати) та формування первісної вартості відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси». Розглянуто особливості документообігу при надходженні та вибутті запасів, організацію обліку в бухгалтерії, на складі та в торговому відділі. Запропоновано варіанти для покращення обліку виробничих запасів.*

Ключові слова: *виробничі запаси, бухгалтерський облік, собівартість, інвентаризація, документообіг, ефективність.*

Abstract. Introduction. *The article comprehensively examines the organization and maintenance of accounting for production inventories at Ukrainian enterprises under modern economic conditions, with an emphasis on the challenges posed by the state of war.* ***Purpose.*** *The main purpose of the article is to examine the organization and maintenance of production inventory accounting at Ukrainian enterprises under martial law in order to improve the reliability of accounting information and reduce accounting risks. The article aims to substantiate practical recommendations for improving inventory valuation, documentation, and control to support effective management and ensure the financial stability of enterprises.* ***Methods.*** *Methods for valuing disposals are detailed: specific identification, weighted average cost, FIFO, normative costs, and selling price, with the requirement to fix the chosen method in the accounting policy.* ***Results.*** *Special attention is paid to document flow. Receipts from suppliers, contributions to authorized capital, exchanges, or own production are documented using waybills, receipt orders, acceptance certificates, and internal transfer requisitions. Disposals for production or sales are recorded with limit-fence cards and material release requisitions. Accounting is distributed among three divisions: the accounting department (synthetic/analytical for reporting), the warehouse (operational tracking), and the sales department (realization). It is recommended to structure warehouse accounting by sections, batches, and groups using material labels and cards by nomenclature numbers. During wartime, risks of inaccuracies increase due to air raid alerts, shelling, and logistical disruptions. To minimize them, optimization of document flow, simplification of forms, electronic exchange, and regular inventories with arithmetic, formal, and cross-checks are proposed. Control prevents theft and ensures data accuracy.* ***Conclusions*** *emphasize that effective inventory accounting improves utilization, reduces risks, ensures compliance with legislation, and supports informed management decisions. The proposed measures have practical value for large manufacturing enterprises and contribute to Ukraine's economic stability in crisis conditions.*

Keywords: *production inventories, accounting, cost of goods, NPSAS 9, document flow, inventory, control, state of war, efficiency.*

Постановка проблеми. Значну частку економіки нашої країни займають виробничі підприємства. У зв'язку з цим правильна організація обліку виробничих запасів, особливо під час війни, є ключем до сильної та стабільної економіки нашої держави. Особливо це важливо для великих виробничих підприємств, які виготовляють дуже велику кількість продукції. Оскільки вони мають велику кількість виробничих запасів, правильне ведення обліку цих запасів призведе до ефективного їхнього використання, забезпечить достовірність фінансової звітності. Під час воєнного стану це питання є особливо важливим, оскільки в зв'язку з тривогами і ракетними обстрілами, облік запасів може стати проблематичним та містити певні неточності. Таким чином, правильна організація обліку запасів в сучасних умовах господарювання призведе до підвищення господарської діяльності підприємств та забезпечить керівництво підприємства правдивою інформацією для прийняття управлінських рішень.

© Кудирко О.М., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням обліку виробничих запасів присвятили увагу численні вчені й дослідники. У роботі Є. В. Калюги та І. В. Прущишена розглянуто способи вдосконалення обліку виробничих запасів. Автори акцентують, що запровадження системи управління запасами через покращення їхнього обліку, спрощення документообігу та обґрунтований вибір методів оцінки допоможе отримувати точну й достовірну інформацію про наявність та рух виробничих запасів. Це сприятиме підвищенню ефективності діяльності підприємства, прийняттю обґрунтованих управлінських рішень і зростанню прибутку [6].

Автори Бабенко Л. В., Васильєва В. Г., Коновалова О. В. [2] у своїй статті спираються на те, що виробниче підприємство повинне чітко описати облік виробничих запасів у наказі про облікову політику підприємства. Прописується конкретизація витрат, які збільшують вартість матеріальних активів, критерії визнання запасів активами, оцінка запасів, метод списання запасів.

Автори Польова Т. В. та Охрей Т. С. [3] зазначають, що для отримання своєчасної та достовірної облікової інформації, раціоналізації документообігу та вдосконалення логістичних процесів, пов'язаних із рухом виробничих запасів, необхідно забезпечити ефективну організацію їх первинного обліку безпосередньо на підприємстві.

Метою статті є дослідження та аналіз основних аспектів бухгалтерського та складського обліку виробничих запасів, що впливають на формування собівартості готової продукції на виробничих підприємствах та відображають у фінансовій звітності.

Методи дослідження. У статті детально описані методи оцінки вибуття: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів, середньозваженої собівартості, FIFO, оцінювання за нормативними затратами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною діяльністю виробничих підприємств є виробництво та реалізація готової продукції. Для виготовлення будь-якої готової продукції підприємству потрібні сировина, матеріали або напівфабрикати. Усе це входить до складу виробничих запасів. Правильний облік виробничих запасів відіграє ключову роль, оскільки їхня вартість формує собівартість продукції та знаходить відображення в балансі підприємства. регулюється Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Згідно з цим НП(С)БО, запаси являють собою активи, що, призначені для подальшого продажу (розподілу чи передачі) в межах звичайної господарської діяльності, знаходяться в процесі виробництва для наступного продажу готової продукції та утримуються для використання під час виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг або для потреб управління підприємством [1]. Запаси можуть оцінюватися за чистою вартість, відновлювальною та первісною.

Виробничі запаси мають свою певну класифікацію. Класифікація необхідна для правильного та точного ведення складського обліку, аналітичного обліку, для планування тощо. Саму класифікацію виробничих запасів можна знайти в Плані рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій [4].

На рисунку 1 відображено класифікацію виробничих запасів.

Організація обліку виробничих запасів розпочинається з моменту їх приймання на склад. Запаси можуть надходити на підприємство з різних джерел: від постачальників, із власного виробництва, як внесок до статутного капіталу, у порядку безоплатного отримання або в результаті обміну на подібні чи неподібні активи. Усі ці операції обов'язково підтверджуються відповідними первинними документами. Для коректного ведення обліку необхідно визначити первісну вартість таких запасів. Формування первісної вартості виробничих запасів наведено на рисунку 2.

Окрім надходження запасів на склад, існує також їхнє вибуття, яке супроводжується відповідними документами. Реалізацію запасів оформлюють товарно-транспортною накладною або накладною-вимогою на відпуск матеріалів, складеною уповноваженою особою на підставі господарського договору чи дозволу керівника. Безоплатне вибуття запасів фіксують накладною-вимогою на відпуск матеріалів або товарно-транспортною накладною. Для відпуску запасів у виробництво в межах установлених лімітів використовують лімітно-забірні картки [5]. Під час відпуску запасів у виробництво, з виробництва, при продажу чи іншому вибутті їхню оцінку проводять за одним із методів:

1. ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
2. середньозваженої собівартості;
3. собівартості перших за часом надходження (FIFO);
4. нормативних затрат;
5. ціни продажу.

Рис. 1. Класифікація виробничих запасів

Джерело: побудовано автором на основі [4]

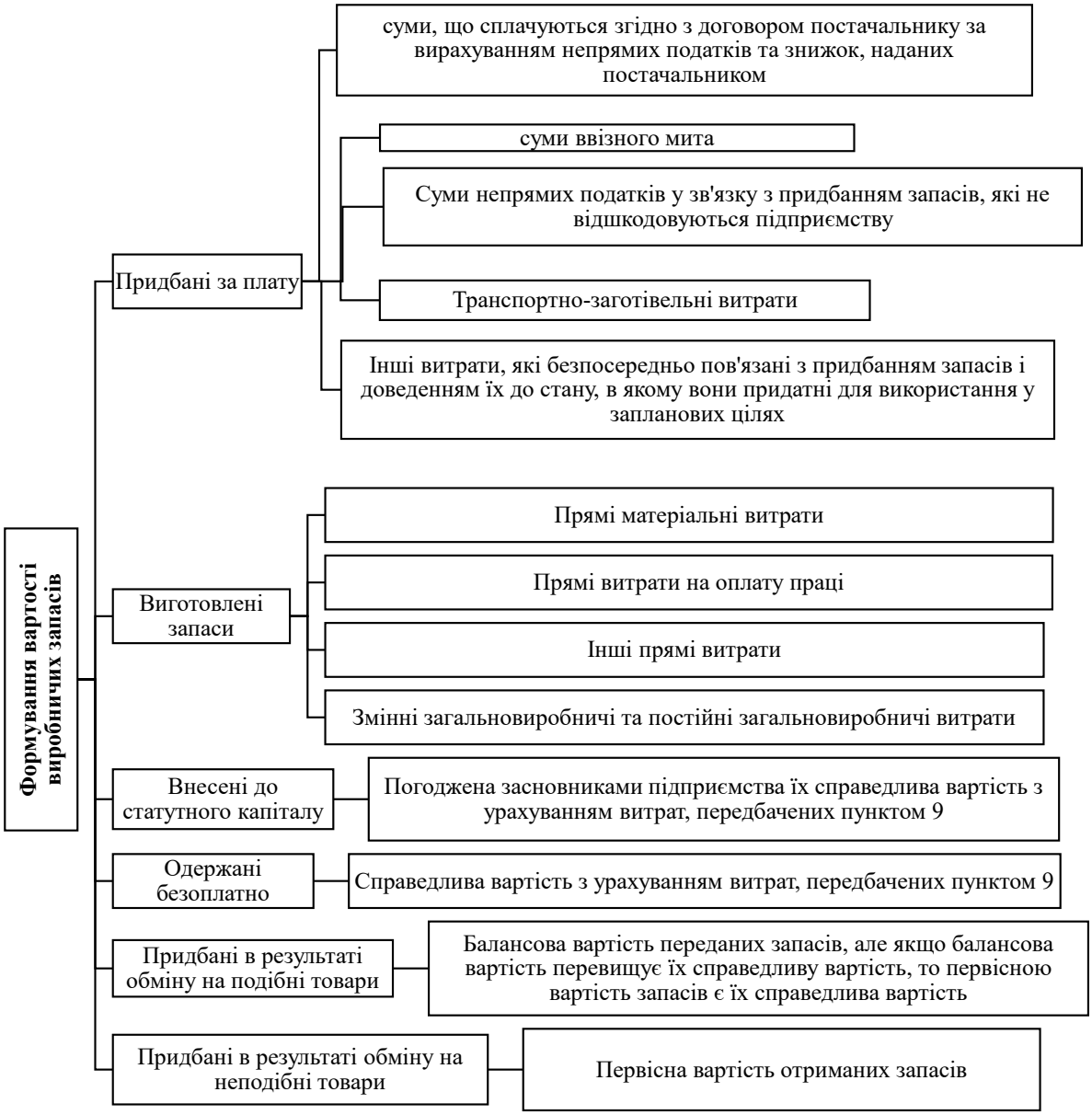

Рис. 2 Формування вартості виробничих запасів

Джерело: побудовано автором на основі [4, 7]

Підприємство прописує один з цих методів в обліковій політиці та використовує його при веденні бухгалтерського обліку.

Середньозважену собівартість визначають для кожної одиниці запасів шляхом ділення загальної вартості залишків на початок звітного місяця разом із вартістю запасів, отриманих протягом цього періоду, на сумарну кількість запасів, що була на початку місяця та надійшла у його ході [1].

Списання методом FIFO означає, що запаси, які перші надійшли, першими і списуються. Цей метод є одним з найлегших методів і використовується більшістю.

Оцінювання за нормативними затратами ґрунтується на застосуванні встановлених підприємством норм споживання ресурсів на одиницю продукції, що враховують типовий рівень використання матеріалів, трудових ресурсів, виробничих потужностей та діючі ціни. Отримана за нормативними затратами оцінка продукції коригується до рівня фактичної виробничої собівартості [1].

На всіх виробничих підприємствах облік виробничих запасів має особливість – облік ведеться трьома підрозділами. У бухгалтерії ведеться облік запасів з використанням методів, яка встановлені НП(С)БО 9 «Запаси» для формування фінансової звітності. На складі ведеться облік тих запасів, які там фактично знаходяться. У торговому відділі формується інформація про рук і залишки запасів, які передані для продажу. Потрібно зазначити, що для ефективного ведення обліку запасів на складі найкращим рішенням буде поділити запаси на секції, партії, групи, підгрупи, за сортами і т.д. На кожен номенклатурний номер запасів повинен заповнюватися матеріальний ярлик і прикріплюватися до місця зберігання. Також повинна вестися спеціальна картка, в якій буде вказано найменування запасів, номенклатурний номер, одиницю виміру, ціну.

Якщо підприємство має декілька складів, то кожен такий склад повинен мати свій номер, який буде вказано у картці. У кожного підприємства може бути свій унікальний метод обліку виробничих запасів, оскільки підприємство може мати один склад, невелику кількість продукції, яка може не ділитися на багато секцій.

На рисунку 3 вказано різні варіанти обліку виробничих запасів, які може обирати підприємство залежно від виду його діяльності, форми господарювання, технологічних процесів.

На кожному підприємстві, особливо на виробничих, дуже важливе значення для правильності ведення обліку грає контроль виробничих запасів. Без здійснення якісного контролю за виробничими запасів підприємство буде нести одні збитки, оскільки виробничі запаси будуть розкрадатися та відпускатися з підприємства в неконтрольованій кількості. Облік виробничих запасів розпочинається з надходження їх на склад підприємства, оприбуткування та відображення їх на рахунках бухгалтерського обліку. Після їхнього оприбуткування на склад, матеріально-відповідальна особа здійснює контроль за їх зберіганням та вибуттям. Вона веде складський облік, сортує їх по групах, оформлює внутрішні документи на відпуск тощо. Для здійснення контролю запасів можна використовувати різні методи:

1. арифметична перевірка;
2. зустрічна перевірка;
3. інвентаризація;
4. формальна перевірка документі.

Інвентаризація для будь якого підприємства є трудомістким процесом, який є найкращим методом контролю, адже показує всі нестачі, які можуть виникнути в процесі виробництва. При інвентаризації виробничих запасів виробничого підприємства здійснюється переважування, обмір, підрахунок запасів, які є на складі, та порівнюється із тією кількістю, яка є зазначена у бухгалтерському обліку.

Покращити ведення обліку виробничих запасів можна декількома способами. Одним з таких способів є придбання спеціального програмного забезпечення, яке буде покращувати бухгалтерський та складський облік виробничих запасів. У цьому нам може допомогти програма Ordage. Ця програма автоматизує весь процес обліку виробництва та торгівлі. Вона допомагає вести облік за технічними картками, автоматично списує матеріали, нараховує заробітну плату працівникам виробництва, автоматизовано розраховує собівартість виробів. У ній відображено облік залишків матеріалів та виробів на складах, а також вона дозволяє формувати звіти про маржинальний прибуток та обіг товарів. Програму використовують більше ніж 250 компаній, які відгукуються про неї дуже позитивно, але цей варіант має певний недолік, оскільки таке програмне забезпечення не надається безкоштовно. Програма має два тарифних плани, які коштують 360 доларів та 225 доларів на рік. Тому для маленьких виробничих підприємств буде доволі складно кожного року поновлювати її і нести додаткові витрати.

Існує інший варіант, який є більш економнішим у фінансовому плані. Щоб не переплачувати кошти, можна створити онлайн базу на основі Google Docs. Це безкоштовні таблиці, які ззовні нагадують Excel, але мають ряд переваг. Ці таблиці знаходяться на хмарному сервері і дані в ці таблиці можна вводити з будь якого комп'ютера і акаунту Google, який має на неї посилання. Можна створити таблицю для завідувача складу та бухгалтера, які будуть вводити туди свої дані по виробничих запасах і дистанційно будуть звірятися між собою та перевіряти правильність ведення обліку. Якщо на підприємстві є система внутрішнього контролю, то вона також повинна мати доступ до цих таблиць і перевіряти правильність введених даних. В таблиці можна проставляти формули для обчислення собівартості продукції та виведення залишків. Єдиним недоліком такого варіанту буде те, що для цього потрібно витратити певний час, але для невеликого підприємства це буде дуже вигідне рішення, яке буде розраховане на майбутнє.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження підтверджує критичну важливість правильного ведення обліку виробничих запасів, адже вони є ключовим елементом діяльності виробничого підприємства, безпосередньо впливаючи на собівартість готової продукції та фінансову звітність. Представлені таблиці сприятимуть правильній організації обліку запасів на підприємстві та точному визначенню їхньої вартості. Це дасть змогу вчасно виявляти облікові помилки, нестачі й приймати обґрунтовані управлінські рішення стосовно виробничих запасів. Ефективний контроль на підприємстві забезпечить оперативне виявлення відхилень в обліку. Отже, вдосконалення організаційно-методичних засад бухгалтерського та складського обліку виробничих запасів є необхідною передумовою стабільного розвитку та підвищення конкурентоспроможності сучасних виробничих підприємств. Запропоновані рішення з покращення бухгалтерського та складського обліку дозволять вести обліку без помилок за допомогою програми Ordage або Google Docs.

Рис. 3. Організація обліку виробничих запасів на складах та в бухгалтерії

Джерело: сформовано автором

Бібліографічний список:

1. Міністерство фінансів України. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ від 20.10.1999 № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text (дата звернення: 03.02.2026).
2. Бабенко Л. В., Васильєва В. Г., Коновалова О. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими запасами. Економічний простір. 2021. №166. С. 94-95.
3. Польова Т. В., Охрей Т. С. Методично-організаційні особливості обліку виробничих запасів підприємства. *Економічний простір.* 2020. №6. С. 127.
4. Міністерство фінансів України. Про затвердження плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування : Наказ від 30.11.1999 № 291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text (дата звернення: 03.02.2026).
5. Міністерство фінансів України. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів : Наказ від 10.01.2007 № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text (дата звернення: 03.02.2026).
6. Калюга Є. В., Прущишена І. В. Шляхи покращення обліку виробничих запасів / *Облік, економіка, менеджмент*. 2014. №4. С. 168–172.
7. Міністерство фінансів України. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ від 31.12.1999 № 318. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text (дата звернення: 03.02.2026).

References:

1. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 9 “Zapasy” [Ministry of Finance of Ukraine. On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 9 “Inventories”]: Nakaz vid 20.10.1999 № 246. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text (accessed February 03, 2026).
2. Babenko L. V., Vasilyeva V. G., Konovalova O. V. (2021) Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia vyrobnychymy zapasamy [Accounting and analytical support for inventory management]. *Economic space*. № 166. pp. 94–95. (in Ukrainian)
3. Polova T. V., Okhrei T. S. (2020) Metodychno-orhanizatsiini osoblyvosti obliku vyrobnychykh zapasiv pidpryiemstva [Methodological and organizational features of accounting for production inventories of an enterprise] *Economic space.* №. 6. pp. 127. (in Ukrainian)
4. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Pro zatverdzhennia planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku ta Instruktsii pro yoho zastosuvannia [On approval of the accounting chart of accounts and the Instructions for its application] : Nakaz vid 30.11.1999 № 291. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text (accessed February 03, 2026).
5. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii z bukhhalterskoho obliku zapasiv [On approval of Methodological recommendations for inventory accounting] : Nakaz vid 10.01.2007 № 2. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text (accessed February 03, 2026).
6. Kaliuha Ye. V., Prushchyshena I. V. (2014) Shliakhy pokrashchennia obliku vyrobnychykh zapasiv [Ways to improve production inventory accounting] / *Oblik, ekonomika, menedzhment*. Lutsk, № 4. pp. 168–172 (in Ukrainian)
7. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 16 “Vytraty” [On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 16 “Expenses”]: Nakaz vid 31.12.1999 № 318. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text (accessed February 03, 2026).

Дата надходження статті: 16.03.2026
Дата прийняття статті: 06.04.2026
Дата публікації статті: 19.06.2026